

הלכות שבת סימן שצו שצח

יז ימי שהיו לו פרות מפקדים בעיר אחרת רחוקה ממנו ונצרכו בני אותה העיר לבוא אצלם, לא יביאו לו מפרותיו, (מ) *שפרותיו כמוהו. במה דברים אמורים, (מא) *קשיח להם לרוב זיוות, באבל אם (מב) לא יחד להם, הרי הם (מג) כרגלי זה שהם מפקדים אצלם: יח ימי שזמן אצלם אורחים (מד) ביום טוב, לא יוליכו בדם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו, אלא אם כן זכה להם מעריכיו טוב עליהי אחר מנות אלו:

ת משנה שם א הכי מפרש לה שם בנמרא אלא דב דב דנקמא לן קומה ב שם בנמרא וכו' ג משנה שם

שצח דין היאך מודדין אלפים אמה, ובו י"א סעיפים:

א *הבא למדך אלפים אמה של תחום העיר, אם היתה העיר (ב) אריבא וקשינא או שהיתה מרבעת (ב) ולא לרבוץ העולם, הואיל ויש לה (ג) ארבע זויות שוות מניחים אותה (ד) כמות שהיא

א בריבא עריבין ניה ונקמא שם

באר היטב

(ב) אריבא. פרוש. שאין רחבה בארצה:

משנה ברורה

דקמא לן 'המגביה מציאה לחברו קנה חברו', הינו משום מנו דזכי לנפשה זכי נמי לחברה, וכיון דלא זכי אלא מכחו הרי הם כרגליו. ועין בבאור הלכה שהרבה חולקין על זה. ודע, דאם הבורמים (ג) היה של משפחה ומלא לצורך משפחה, לכלי עלמא כרגלי מי שנתמלאו בשבילו, שהרי מחלקו נתן לו, ודברבנן קמא לן דיש ברירה, ואינו זוכה כלל מחלק הראשון: יז (ז) *שפרותיו כמוהו(33). והרי הוא לא הינו ערוב(34): (מא) *קשיח להם לרוב זיוות. דהינו שאושרה ביתא (לד) ואמר לה 'הא ביתא קפך', שאין כאן קבלת שמירה, לפיכך הרי הם ברשות בעליו, ופשוט דהוא הדין שארי אפנים שאין עליו חובת שמירה מן הדין, עלפי המבאר בחשן משפט ריש סימן רצא: (מב) לא יחד להם. אלא קבלן פחת רשותו ובאחריותו קמי, לפיכך הרי הם כרגליו: (מג) כרגלי זה וכו'. ולפי זה, אם הם לא ערבו אסור לו להביאן אצלם, (לס) ואפילו כשעורב. וכל זה כשהניח פרות בתום (לו) ואחר כך נמלך לטל מהן ביום טוב, אבל אם היה הדבר עומד לטל מהן ביום טוב, הם (לו) ברשות בעליהן בכל אופן: יח (מד) ביום טוב. הוא הדין אם הזמינם (לז) מעבוד יום, כל שלא זכה להן הרי הם ברשות בעל הסעודה(36) שקנו שבתה אצלם, ודקמסיס 'אלא אם כן זכה' וכו':

א (א) אריבא וקשינא. פרוש. שאין רחבה בארצה(4): (ב) ולא לרבוץ העולם. הינו, שאין עומדת צפונה לצפון העולם ודרומה לדרום העולם אלא באלכסון(4): (ג) ארבע זויות שוות. לאפוקי כשהיא רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר(3), אין זה זויות שוות ואין זה רבוע, ומרבעין אותה(4), כמבאר בסעיף ד: (ד) כמות שהיא. הינו, באריבא וקשינא אין מוסיפין על רחבה להשוותה לארצה, וכן כשאני מרבעת

באור הלכה

כרגלי הממלא. עין משנה ברורה שכתבו דיש חולקים על זה. ונבאר, דבאמת שיטת המחבר הוא על-פי דברי רבנו תם ורא"ש ור"ן וגם בחדושי רמ"ה לביצה מתוקים בשיטת רבנו תם, אלא דנוטה שם לומר דאף כרגלי הממלא קאמר אבל גם כרגלי המתמלא צריך להיות, ואינו יכול השני להוליך אלא למקום שעורב שניהם. עין שם. וטעמו מוכן על-פי מה שכתב בחדושי הרשב"א להקשות על סברת רבנו תם, עין בחדושי הרשב"א ודוק. אבל באמת רב ראשונים חולקים על זה ודקמס דהרי הם כרגלי המתמלא, לפי מה דקמא לן בכל מקום 'המגביה מציאה לחברו קנה חברו', והם רש"י ורשב"ם, מוכבא בתוספות, וכן פסק רבנו חננאל בפרוש ומה שכתב בהג"ה ימימינו בשם הרבנו חננאל ממנום ואפשר טעמיה סופר יש שם, וכן הוא דעת בעל המאור והראב"ד שם בהשגותיו, וכן הוא דעת הרשב"א בחדושי, עין שם שהאריך והקשה על סברת רבנו תם, וכן נוטה דעת המאירי, עין שם, וכן הוא דעת הפני דקמס שם שכן דעת הרמב"ם והר"ף שהשמיטו הלכה זו משום דקמכו על הכלל הדיע דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו וטעם זה על השמיטת הר"ף והרמב"ם יותר נוח מטעם הר"ן דסקרו כרבי שמעון וקמכו על סתם מתניתין דבור של עולי ככל כרגלי הממלא, ומדלא חלקו, בסתמא מורי בין שממלא לצרכו בין שממלא לצורך חברו, דזה הוא דמק גדול(5), וכן דעת הרא"ה, אלא שהוא העתיק רק בשנתנו לזה ומה שדקמנו מן התפוק, והוא רק כפי המבאר בסוגיא דביצה, אבל לפי מה דקמא לן בכל מקום המגביה מציאה לחברו קנה חברו אין אנו צריכין לזה; ואפשר שגם כפנתו מן, אלא שהעתיק כפי המאור בסוגיא דביצה לרב נחמן, וכן פסק בשיטת ר"י בר ברוך באלפסי כרגלי מי שנתמלא. ובאלה רבה בנמרי' שלום הגרזי קממע בכל התבירים, אלא דהם קתבו וצידו דין זה בלשכר בא לידי מי שנתמלא, ובאמת מכל הגי ראשונים מתוך דאפילו עזרן ביד הממלא גם כן אסור להוליכם כרגליו אלא כרגלי מי שנתמלא בשבילו, דהרי אינם שלו אלא שניכים הם למי שנתמלא בשבילו, דהמגביה מציאה וכו' קנה חברו, ומה קמאנו חלוק זה רק ברי"ה, הוא לשון הש"ס, והוא הדין אפילו לא נתן, ולא קמאנו חלוק זה רק ברי"ה, וכ"ל. ונקט מטעם דוקה מן התפוק, אבל לכל הראשונים לא צריכנא לזה אלא מטעם המגביה וכו' קנה חברו. ועל-כן מסתברא לפסק שלא דבדרי המחבר, רק כרגלי [מין] שנתמלא בשבילו, ובקרט אם כבר הגיעו ליד מי שנתמלא, דבזה מפרש גם ברי"ה וכן גם דעת הפ"ח בכגון זה דכרגלי

שער הציון

שהם בידו ממשעו שעדין הם ביד הממלא, עין בחדושי הרשב"א קשיחיהו על שיטת רבנו תם, ודוק: * שפרותיו כמוהו. ובתוספתא סוף ביצה איתא: ואם יש שם אפטרופוס (רועה לומר, במקום הפרות) מנהיג נקטו של בעל הפרות, מביאין על-פי אפטרופוס אם הוא ערב, עד כאן לשונו. ופשוט הוא דהרי לה כמו רועה המוכר בסעיף ה: * קשיח להם לרוב זיוות. עין משנה ברורה דעקר הדבר פלוגי אם קבל עליו הנפקד שמירה, והוא כפרוש רש"י [רבנו חננאל, וכן פרש"ן] הרא"ה ומאירי ורא"ש וטור ורבנו ירמיהו: אכן באמת לשון המחבר שהוא לשון הנכבדים אינו מורה כפרוש זה, אלא שער הציון

(ל) גמרא, והעתיקו הרשב"א: (לז) מגן אבריהם, וכן כתב המאירי. ודברי המחצית השקל לא נהירא, שכתב דהיא ביתא קפך הוי לה כע"ל, ולמאן דאמר 'עול ונאטר לך' קאמר, הוא הדין בזה, ובאמת מפרש בחשן משפט סימן רצ דבזה לא מקבל שמירה לכלי עלמא: (לס) גמרא: (לו) הראב"ד בהשגותיו על בעל המאור, וכן כתבו הרא"ה ומאירי וכן מוכבא בגמרא: (מ) דהנפקד גופא מקני לה כשביטת בעל הפרות, וכמו בשור של פסם דקמני לה כשביטת פל אחד. ודע, דאפילו לא ידע הנפקד שבעד בעל הפרות לקחם, מפל מקום אם בעל הפרות חשב בעת קניית שביטתו(35) להשתמש בהם למחר, מטר להביאן, דקנו שביטתו, הראה משי"ס דאמר: ושמואל אמר וכו' מי ניתא לה דלוקמי ברשותה, ורב פליג על זה, דמסתמא פנין דאוקמא ברשותה לענין שמירה, ניתא לה דלוקמי ברשותה גם כן לענין ערב, אקמס בענינא דחשב בהניא בין השמות, אם כן גם לרב לא ניתא לה לאוקמא ברשות הנפקד לענין זה, וכן מוכבא בהשגות הראב"ד, עין שם: (מ) מן מוכבא מרש"י ופשוט:

הַלְבוּת שֵׁפֶת סִימָן שִׁצוּ שִׁצַח

ביאורים ומוספים

סימן שצח

דין היאך מודדין אלפים אמה

[משנ"ב ס"ק א]
שאין רחבה קאךקה¹.

1 כזה

[משנ"ב ס"ק ב]

שאין עומדת צפונה לצפון העולם ודרומה לדרום העולם אלא באלקסון².

2 כזה

[משנ"ב ס"ק ג]

לאפוקי קשהיא רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר³.
3 ראה ציור להלן ס"ק יח.

[משנ"ב שם]

וקרבעין אותה⁴.

4 ולענין השובת במקום המוקף מחיצות שאין דינו כעיר, כתב החזו"א (או"ח סי' קי ס"ק כא) שגם בזה אם אינו מרובע מרבעים אותו, ומודדים את התחום מסוף הריבוע, כדין עיר שאינה מרובעת.

[משנ"ב ס"ק מ]

שפרותיו קמוהו³³.

33 ואדם שנמצא רחוק יותר מאלפיים אמה ממקום כליו, ונדע בערב שבת שהוא גוסס כבר ג' ימים, כתב התוספת שבת (ס"ק ג) שכיון שהוא בחזקת מת [כמבואר בשו"ע י"ד סי' שלט ס"ב], אם כן כליו ברשות יורשו, ויכולים להוליכם כרגליהם.

[משנ"ב שם]

הרי הוא לא הניח ערוב³⁴.

34 ואדם השובת חוץ לעירו והשאר כאן את חפציו, ראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן (סי' תא ס"א ד"ה קונין) שיש מחלוקת ראשונים האם באופן זה קונה החפץ שביתה במקומו, או שדינו כרגלי בעליו, והרי הוא כחפץ שיצא חוץ לתחום שאין להציאו חוץ לד' אמות או חוץ למחיצותיו. ובשו"ת שבט הלוי (חי' סי' מו אות ד) פסק, שהדבר פשוט שיש לדון אותם כרגליו, וכיון שהבעלים חוץ לתחום הכלים אין להוציאם חוץ לד' אמות שלהם. ואף בעיר המוקפת חומה אין להתיר מצד שכל העיר כד' אמות, כיון שלגבי הבעלים אין העיר נחשבת כד' אמות מאחר שלא שבתו בה [ואף לא הגיע לשם באונס].

ובמקום אחר כתב (ח"ט סי' עט), שיתכן שיש להקל בדבר, כיון ששיטת רש"י (עירובין מו, ב) שפירותיו המופקדים אצל אחר יש להם אלפיים אמה ממקומם, ומדברי השו"ע אין הכרע שלא כדעת רש"י. ועוד כתב, שאת חפציו הנמצאים בעיר יש לדון כמי שיצא ממקום עירובו ונתנהו במקום המוקף מחיצות שיכול להלך בכל השטח המוקף, ואף שהיוצא מתחומו לדעת אין לו אלא ד' אמות גם אם הוא במקום המוקף מחיצות, כבר כתב בביה"ל לקמן (סי' תה ס"ו ד"ה אבל) שדבר זה הוא ספיקא דדינא, ולכן יש לצרף את שתי הסברות להקל, והכריע שאין למחות ביד הנהגים להקל בזה. וראה עוד בזה בבית מאיר (סי' תא) ובצל"ח (ביצה מ, א).

[שעה"צ ס"ק לז]

מכל מקום אם פעל הפירות חשב בעת קניית שביתתו³⁵.

35 ואם הנפקד עירב ולא המפקיד, ונמצא שנח יותר למפקיד שיהיו הפירות כרגלי הנפקד, כתב הצ"ח (ביצה מ, א) שבאופן זה דין הפירות כרגלי הנפקד.

[משנ"ב ס"ק מד]

כל שלא זכה לקן הרי הם ברשות בעל הסעודה³⁶.

36 ואף שבשואל התבאר בשו"ע לעיל (סי"א) שאין צריך לקחתו מערב שבת והרי הוא כרגלי השואל באמירה בלבד, כתב התוספת שבת (ס"ק כ) בשם הר"ן, שיש לחלק בין שואל שדבר עם המשאל ולכן אין צריך שיזכה לו, כיון שסמכה דעתו ונחשב ברשותו, וכן ברועה (שו"ע לעיל סי' ט"ה) כיון שרגיל לתת לו את הבהמה גם אין צורך שידבר עמו, לבין ארחים שלא דיבר עמם, ולכן צריך שיזכה להם.

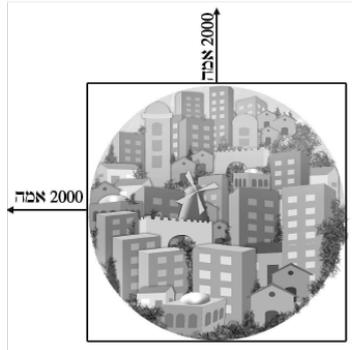
הלכות שפת סימן שצח

ביאורים ומוספים

[שו"ע ס"ב]

היתה עגלה, עושין לה זיוה⁶.

5 כזה

[שו"ע ס"ג]

מרבצה קרובע העולם⁹.

9 כזה

[משנ"ב ס"ק ז]

שאינו יכול לעשות הרבוע כמו שירצה¹⁰.

10 כתב כן להוציא משיטת הנודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' נא, הובאו דבריו בשע"ת ס"ק א), שהגם שלכתחילה יש לרבע לפי רבוע העולם, מ"מ אם כבר ציינו מודדי העיר את הריבוע שלא כפי רבוע העולם ובני העיר הסכימו לכך, שוב חייבים הם להישאר במידה זו. ומקור דברי הנודע ביהודה הוא מדברי הפרשה (את א) שכתב בשם רבינו יהונתן (עירובין טו, א בדפי הרי"ף ד"ה הבא לרבעה), שמה שאמרה הברייתא (עירובין נו, א) שמרבעין לפי רבוע העולם היא עצה טובה, שטוב שירבענה כריבוע העולם.

והחזו"א כתב (או"ח סי' קי ס"ק כג) כדברי המשנ"ב שאין להקל בזה, שהרי בתוס' (עירובין נא, א ד"ה כזה) מבואר שאין זו עצה טובה בלבד, אלא דין הוא לרבע לפי רבוע העולם, ועד, שלא מציינו בשום פוסק שהקל בזה. ובכוונת דברי רבינו יהונתן פירש החזו"א, שהיא עצה טובה לענין בניית בני העיר או חומתה שיעשנה כריבוע העולם, אבל לא לענין מדידת תחומי העיר.

[משנ"ב ס"ק ה]

שמושקין הרבוע להשוות צד הקצר כפי ארך צד הארוך⁶.

6 כזה

[משנ"ב ס"ד]

דרום כנגד דרום¹¹.

11 ובטעם הדבר כתב הלבוש (ס"ג), שחכמים הרי דרשו סמך לענין אלפיים אמה ממה שנאמר בערי הלויים "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה ואת פאת נגב אלפיים" וגו', ומלשון הכתוב נראה שהקפידה התורה שיהיו האלפיים אמה מכוונות לפי רוחות העולם, וכן שבפינות תהיינה זוויות ולא שתהא העיר עגולה, ולכן תיקנו חכמים לעשות כן גם במדידת התחום.

[משנ"ב ס"ק ו]

שיש לה ששה זיוות?⁷

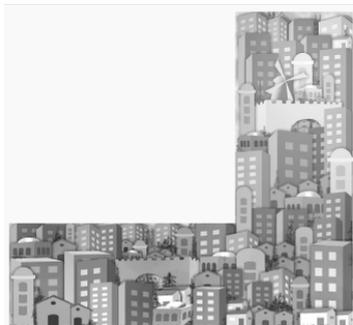
7 כזה

[שו"ע ס"ד]

היתה עשויה כמין גס¹².

12 כזה

[משנ"ב שם]

או שמונה⁸.

8 כזה

המשך בעמוד הבא

הלכות שבת סימן שצח

באר הגולה רסד

ב משנה שם נ"ב
 ובריקא
 ג רבנים בקרב חכ
 הלכות
 ד ברקא שם
 ה ברקא שם
 ו ברקא שם
 * (פירוש, הוא כף
 זניח) צריך לומר
 זימיל, שכן נראה
 היא אות שלישית
 זניח וזניחה כוללת
 הפוקה) ז שם בגמרא
 וברב וזניח, מן דעת
 טרי"ן והנמקים
 בקרב חכ מהלכות
 שבת

ומודדים לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה: ב היתה עגולה, עושין לה זוויות) ורואים אותה כאלו היא בתוך המרובע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע אלפים אמה לכל רוח, שנמצא משתפר הזוויות. י' וכן אם היתה העיר (ה) משלשת או שיש לה (ו) צלעות רבות, מרבעים אותה ואחר כך מוציאים חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח: ג [*] ופשוטה מרבעה, מרבעה (ז) ברבוע העולם, כדי שתהא כל רוח ממנו משונה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוננת כנגדה: ד היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר, רואין אותה (ה) כאלו פלה רחבה. והיתה עשויה (ט) כמין * (י) או כקשת¹³, אם יש בין שני ראשיה (יא) לפחות מארבע אלפים אמה (יב) מודדין לה מן היתר, (יג) ורואין את כל הרחב שבין היתר והקשת (יד) כאלו הוא מלא בתים, ואם היו בין שני ראשיה ארבע אלפים, אין מודדין לה (טו) אלא מן הקשת: (יז) הגה * ויש אומרים (טז) מן המקום (ז) שנתקצר שם הקשת, שאין בו ארבע אלפים אמה¹⁴. וכל זה, שיש בין הקשת והיתר יותר מאלפים, אבל (יז) אם אין ביניהם אלפים, מודדין (יח) בכל ענין מן היתר¹⁶, וכן נראה להקל והגהות מיימינו פרק כה

באר הטב

שערי תשובה

(3) שנתקצר. או שלא נשאר מן הקשת עד שם שני אלפים, טו: [*] כשהוא מרבעה כו'. וכתב בג"מ מ"ח סימן נא לענין מידת התחום: לכתחלה יש לרבע לרבע העולם, אבל אם כבר עין הרבוע שלא לרבע העולם והסכימו בני העיר לזה, שוב בני העיר לכל השפחות מחכים להשאר במנה זו, ואין תמיד יכול לפרש מן הצבור לומר אחשב לי כרצוני, אם לא שהסכימו כל יושביה לצני באופן אחר, ע"ש:

משנה ברורה

באור הלכה

דעקר הדבר תלוי ביחד לו מקום, דהעמידו ברשותו לענין ערוב, ובמסור לפקדו בלא יחוד מקום העמידו ברשות הנפקד, ולא תלי הדבר כולל בחיוב שמירה, ונאספו שכרו להדיא שישמרו, אף על פי כן יחיד מקום קאי ברשותו לענין ערוב ונמשע עוד מלשונו דהאי יחיד לו ארדן זווית קאי על הספקיד, והנהו כפ"ל. וברב העיר בזה בנשמת אדם, עין שם שהארץ ארץ לנקט לדינא:

* ויש אומרים מן המקום שנתקצר. עין בטור שדעתו, דאפלו במקום שלא נתקצר עדין, כל שאין מן המקום שהוא עד ג' הקשת רק אלפים, חשיב כל אותו המקום כאלו מלא בתים, ומודדין האלפים של תחום משם ולחצין, והעתיקו הפנאן אברתם: אבל לשון הגמרא דחוק מאד לפי זה¹⁶, דהא קאמר דאם רחב במקום היתר יותר מארבע אלפים מודדין מן הקשת, ולדבריו הנה לה לומר מפורטק אלפים מן הקשת, וגם מרש"י משמע דהמדדיה צריך להיות מראש הקשת, וכן מאור ורוע ומספר העתים שהובא בבית יוסף ומה דפסק הרמ"א מקום שנתקצר, עין ברטב"א שישב זה אף לפרשו רש"י, וגם מה דקאמר הגמרא מן הקשתו. ומה שכתב הבית יוסף דהטור למד זה ממה שהקלו התוספות והרא"ש לענין כשאין בין יתר לקשת יותר מאלפים, דהוא הדין פליש יותר מאלפים, דעל כפי צוים מודדין במקום שהוא בתוך אלפים, וכמו דמקלינן בנתקצר, יש לחלק בפשיטות, ובמס' דין זה גופא כשאין בין יתר לקשת יותר מאלפים שהובא ברמ"א להקל אינו דין ברור כלל, עין בנהרשלוס ומהמרמרי דהאין יעקב שכתבו דהרי"ף והרמב"ם לא סנידא להו דבר זה מדתתמו ולא חילקו עובד וברשב"א וריטב"א בהדושיהם פתבו בהדיא דאין הלכה בהתוספות בזה, ואף דאפשר לסמוך על הפוסקים שהביא הרמ"א משום דהלכה דרבין הפקל בערוב¹⁷, על כפי צוים במה שהמציא עוד הטור ללמוד מזה עוד קלא, קשה מאד לסמוך על זה. ונראה לי שמו הטעם הזה השימטו¹⁸ הנמ"א¹⁸ והבלש דין זה בהעסקתם את דברי הטור, וכן במת"אדם השימט היא דינא:

כל החלל שמן ראש הקשת עד היתר ואין עולה לו בחשבון אלפים, (ו) וכן לענין הרחב יכול לילך מדרומו של הקשת לצפונה דרך חללו ונתנין לו אלפים אמה שלמים מן צד הצפון והלאה, דכל הקשת וחללו רק כארבע אמות דמנא¹⁴: (טו) אלא מן הקשת. הטעם, דכיון דאין מבדלין התחומין זה בזה ואי אפשר להלך מקצה הקשת האחר לקצה השני, על כן אי אפשר לחשב החלל בכל עיר¹⁵, ועולה בתוך שער אלפים. והסכימו (ו) הפוסקים, דכל זה פשוטה לילך דרך החלל של הקשת עד היתר ולהלאה, אבל ממרים לילך סביב דרך הפתים שבקשת עד קצה הקשת ומשם ואילך מודדין לו אלפים אמה, מאחר שהולך הכל בעיר, חשיב פלה כארבע אמות: (טז) מן המקום וכו'. דסביבא להו, דאף דבראשי הקשת הנה חוב ארבע אלפים יותר, אפלו הכי כיון שבאמצע הקשת מתקצר עד שאין בין זה לזה ארבע אלפים אמה, נחשב עד אותו מקום כאלו מלא בתים, ומתחילין למדד האלפים אף לאותן שדרין בגג הקשת רק מאותו מקום ולהלאה, שמשם הולך ומתרחב ליותר מארבע אלפים אמה: (יז) אם אין ביניהם 'אלא אלפים, כף צריך לומר: (יח) בכל ענין מן היתר. כיון דהיתר מבדל תוף התחום וככול להגיע אליו מן הקשת, רואין כאלו הוא מלא בתים כל החלל. ועין במגן אברתם שדעתו דלא מהגי זה רק להשיבין בראשי הקשת שיהיו יכולין לילך

שער הצינן

(ה) רש"י: (3) רש"י: (א) פוסקים: (ד) רש"א וריטב"א: (ה) ואם יש ארבע אלפים אמה כראשיה, מרבעין אותה באותו המקום שימצאון באלכסון פחות מארבע אלפים וריטב"א, ויעין מה שכתב הרמ"א גבי קשת לקמהו: (ו) פוסקים: (ז) מגן אברתם בשם המאירי והרד"ו, ומציאתי שגם הריטב"א קחב כן בפשיטות:

הִלְכוֹת שֵׁפֶת סִימָן שַׁחַח

ביאורים ומוספים המשך

פאות העיגול. ובשונה הלכות (ס"ז) כתב, שמסתבר שלפי מסקנת החזו"א בעיר עגולה, גם בעיר משולשת או שאר הצורות, מרבעים אותה גם אם יש בתוספת יותר מד' אלפים אמה.

18 כזה ז

ובנדון באיזה צורה מרבעים עיר כזו, נחלקו הפוסקים: בשו"ע

צפון

מערב

מזרח

דרום

כתב, שאם יש לעיר צלע אחת ישרה, וכן בעיר העשויה כמין גאם או כקשת שמוותחין לה קו יתר ישר, מרבעים את העיר לפי אותה הצלע ולא לפי ריבוע העולם. אבל אם הצלע הישרה אינה כנגד כל העיר, יש להסתפק איך מרבעים.

ועד כתב, שיש מקרים שקשה להכריע בהם אם מרבעים לפי ריבוע העולם או לפי צורת העיר, ומסתבר שנותנים לעיר כזו את הריבוע היחיד קטן בשטחו. ובמשולש שכל צלעותיו ישרות באופן שלפי כל צלע יוצא ריבוע שונה, כתב (שם ס"ק כו) שמודדין בריבועו של עולם. וראה מה שהאריך בזה בספר קרית אריאל (פ"ה).

ואם העיר מוקפת חומה, כתב החזו"א (שם ס"ק כג) שמסתבר שמודדים את הריבוע לפי צורת חומתה ולא לפי הבתים שבה.

[משנ"ב ס"ק ט]

זְצוּרְתָּהּ כְּמִין כְּ"ף פְּשוּטָהּ¹¹⁹.

19) ואופן מדידתה של עיר העשויה כמין גאם, כתב בשו"ת חתם סופר (א"ח סי' צד) שדינה כדין עיר העשויה כקשת, שעושים לה יתר בין שני ראשיה ואין מוסיפין ריבוע לקו היתר. ובביה"ל להלן (ס"ח ד"ה רפ"ג אמות, בסופו) כתב, שהחתם סופר לא ראה את דברי הרשב"א והריטב"א שכתבו במפורש שעיר העשויה כמין גאם מרבעים אותה לעשותה כמו מ"ם סתומה. [וראה ישוב לשיטת החתם סופר בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קלב].

והחזו"א (א"ח סי' פ ד"ה נד, ב, וסי' קי ס"ק כו) כתב, שבדין עיר העשויה כמין גאם יתכנו שלוש אופנים: כאשר צורתה היא כמו

המשך בעמוד הבא

[שו"ע שם]

או כקשת¹³.

13 כזה ז

[שו"ע שם]

אין מודדין לה אלא מן הקשת¹⁴.

14 כזה ז

[רמ"א ס"ד]

מן המקום שנתקצר שם הקשת, שאין בו ארבע אלפים אמה¹⁵.

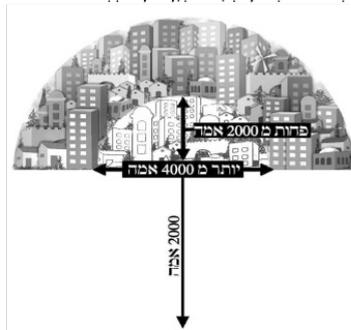
15 כזה ז

[רמ"א שם]

אבל אם אין ביניהם אלפים מודדין בכל ענין מן הקשת¹⁶.

16 כזה ז

[משנ"ב ס"ק ח]

מוסיפין מתחלה על העיר¹⁷, עד שיהא שְׁוּהָ עִם מְקוֹם הַרְחֵב¹⁸.

17) ואם היה אורך העיר יותר מד' אלפים אמה, כתב הרא"ש (עירובין פ"ה ס"ב) שיש להסתפק האם דינה כעיר העשויה כקשת שאם יש בין ראשיה ד' אלפים אמה אין דנים את החלל שביניהם כאילו מלא בתים. והוסיף החזו"א (א"ח סי' קי ס"ק כו), שכמו כן יש להסתפק בעיר שצורתה משולש, אם היא ארוכה יותר מד' אלפים אמה. ומסיק (שם), שבעיר עגולה בודאי יש לרבע אותה אף שהתוספת גדולה מד' אלפים בכל פאה מד'

הִלְכוּת שֵׁפֶת סִיָּן שַׁח

ביאורים ומוספים המשך

למשכן, ומבאר מדבריו שגם בעיר העשויה כריבוע שלם נאמרו דיני עיר העשויה בקשת.

[משנ"ב ס"ק יג]

קאלו קלאָה קְתִים 21) קְרִבּוּעַ 22).

21) ובאופן שכנגד עיר זו יש עיר שהמרחק ביניהן הוא יותר מקמ"א אמה, שאז הדין הוא שאינן מצטרפות להיות עיר אחת, אולם מהעיר

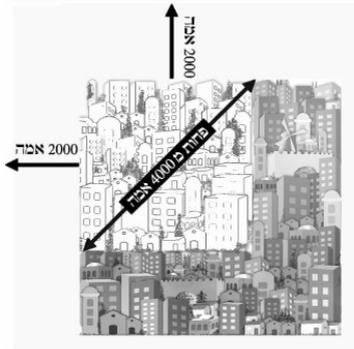

שכנגד נמשכים בתים לתוך חלל הריבוע כזה וי, דן החזו"א (או"ח סי' קי ס"ק טז) האם הן מצטרפות להיות עיר אחת כיון שריבועיהן נפגשים. ומסקנת דעתו אינה ברורה [ראה בשו"ה הלכות (סי"ט ו-כא) שעמד על כך שבחזו"א שם (ד"ה הא) משמע

שנקט להכריע שמצטרף, ובסוגריים לעיל שם (ד"ה ג"ז) כתב שהדבר צריך הכרע. והגר"ד לנדו כתב (הובא בקיצור הלכות מדידת תחומין), שנראה שסוגריים אלו הם מסקנת דברי החזו"א, שכן נכתבו לאחר גמר דבריו, ורק שקבע את מקומם ב"ה הראשון, ולפי זה אין להקל].

ולכאורה נדון זה שייך בכל אופן שמרבעים את העיר ושתי ערים נפגשות בריבועיהן. ולענין הלכה, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' לג) ובספר חידושים וביאורים (סי' ו ס"ק ח) פסקו, שהן מצטרפות לעיר אחת, וכן הורה הגר"ש וואזנר [בנוגע לעיר רחובות וקרית עקרון, ראה בקיצור הלכות מדידת תחומין]. מאידך, הגרי"ש אלישיב הורה להחמיר שאינן מצטרפות, וראה מה שכתב בנדון זה בספר קרית אריאל (פ"ו). ובענין בתים של עיר אחת הנכנסים לחלל הקשת של עיר אחרת, כתב בקרית אריאל שם, ששמעם שבאופן זה פשוט לחזו"א שהן מצטרפות.

(22) כזה וי

[משנ"ב שם]

רק פחות מֶאָרְבַּע אֶלְפִים אָמָה 23).

23) והחזו"א כתב (או"ח סי' פ ד"ה שו"ע), שנראה שהטעם לדין ד' המשך במילואים עמוד 38

וזית ישרה, מרבעים אותה בצורת מ"ם סתומה, ואם היא בזוית

כזה כזה וי, מרבעים אותה לריבוע העולם,

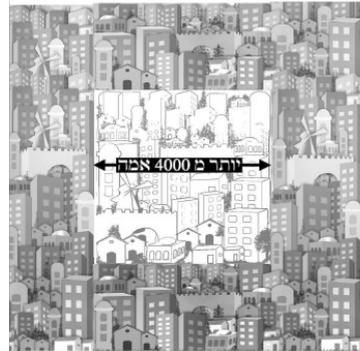
ואם היא בזוית חדה כזה וי, עושים לה יתר כיון עיר העשויה בקשת.

[משנ"ב ס"ק יז]

שְׁפָתֶיהָ בְּנוּיִים כְּחֻצֵי עֲגוּלָה 20).

20) ואם בתיה בנויים כעגול או ריבוע שלם, ובתוכו מקום פנוי בשיעור יותר

מארבעת אלפים אמה כזה וי, כתב בשו"ת בית יצחק (שמלקס, או"ח סי' מב אות יג) שמסתבר שבאופן זה כיון שכל הצדדים עיר אחת הם, אף האמצע הוא בכלל העיר, דוקא בקשת שהיא פתוחה חילקו בין אם יש ביתר יותר מארבעת אלפים

לבין אם יש בו פחות מכך. אכן בשו"ת עמודי אור (סי' יד אות ה) כתב, שבמחנה ישראל במדבר היה איסור תחומין להולכים ממקום תניית ישראל למקום חניית הלויים שלשם הביאו את תרומת המשכן, ומשום כך בשבת לא יכלו להביא את התרומה

מילואים

הלכות שבת סימן שצו

המשך מעמוד הקודם

הרמב"ם והטור נראה שחפצי נכרי קונים שבתה במקומם. והקשה על זה, שהיה הטעם שחפצי נכרי קונים שבתה הוא משום גזירה אטו חפצי ישראל, וחפצי ישראל הלא קונים שבתה כרגלי הבעלים, ואם כן גם חפצי נכרי צריכים לקנות שבתה כרגלי הנכרי ולא במקום הנחתם בבין השמשות.

נאסרים להוציאם מדי אמותיהם, אלא יש להם אלפיים אמה ממקום הנחתם. וביה"ל שם (סי' ד"ה קנין) כתב שיש חולקים בזה, וסוברים שגם בנכרי נגזרים הכלים אחר בעליהם.

והתוספת שבת (סי' ק ה וסי' תא סי' ג) הביא, שמדברר המג"א (כאן סי' ד) נראה שחפצי נכרי קונים שבתה כרגלי הנכרי, ומאידך, מלשון

הלכות שבת סימן שצח

המשך מעמוד רסד

ריבוע אחד, ועוד שני ריבועים קטנים לנותר מראשי הקשת כזה

אולם השונה הלכות (סי') כתב בשם החו"א, שאין נותנים ריבועים קטנים לחלק הנותר אלא רק למרכז הקשת המתמלא,

ובחלק הנותר מודד כל אחד מפתח ביתו. וראה אור שמח (פכ"ח מהל' שבת הי"ח) שהביא את דברי המרכבת המשנה, שתחום עיר העשויה כקשת בצד של היתר הוא בעיגול, והשיג על דבריו [ובאור שמח מהדורת ב"ב תשס"ח נתבארו הדברים היטב].

[ביה"ל ד"ה ויש אומרים]

אָבֵל לְשׁוֹן הַגִּתָּא דְחֻק מֵאֵד לְפִי זְהָה²⁶.

26) והחזו"א (א"ח סי' פ ד"ה נה ע"ב) ישב, שמה שאמרו שמודדין מן הקשת, היינו מהמקום שבו התקצרה הקשת לפחות מדי אלפים, שנחשב מקום זה כמו ראש הקשת ואף ברחוק יותר מאלפיים מראש הקשת, והחידוש בזה הוא שלפעמים גם ברחוק יותר היה נדון כראש הקשת, והיינו במתקצר לפחות מדי אלפים. עוד כתב, שאפשר לומר שראש הקשת היינו קו היתר בגבול האלפיים ממרכז הקשת שנדון כראש הקשת, ועל כך אמרו שברחב ד' אלפים ומעלה מודדים מן הקשת היינו מקו האלפיים.

[ביה"ל שם]

מְשׁוּם דְהַלְכָה דְרַבְרִי הַפְּקֵל בְּעִרְבּוֹ²⁷.

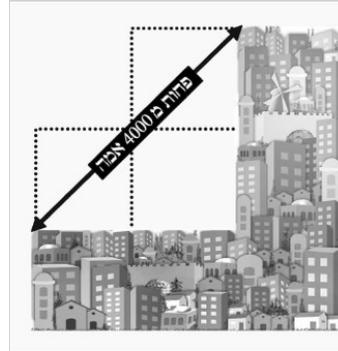
27) ולענין אם הכלל שהלכה כדברי המיקל בעירוב נאמר רק במחלוקת תנאים או גם במחלוקות מאחרות יותר, דנו הראשונים בדבר. הרשב"א (עירובין מו, ב ד"ה מאי) כתב בשם הראב"ד, שכלל זה נאמר דוקא במחלוקת תנאים ולא במחלוקת אמוראים. הרא"ש (שם פ"ב סי' בסופו) וכן ההגהות מיימוניות (פ"ט מהל' שבת אות ז) הביאו בשם מהר"ם (פסקים סי' מח), שלמד מדברי ר"ח שגם במחלוקות מאחרות יותר נאמר כלל זה. וביה"ל לקמן (סי' תח סי' א ד"ה רחוק) כתב כלל זה גם לגבי מחלוקת ראשונים, וכן נראה מדבריו כאן שכלל זה נאמר גם בשאר המחלוקות בעניני עירובין.

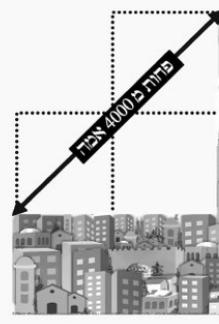
[ביה"ל שם]

וְנִרְאֶה לִי שֶׁמֶן הַטֶּעַם הֵנָּה הַשְּׂמִיטָה [ו] הַקִּי"א²⁸.

28) והחזו"א (א"ח סי' קי סי' י) כתב, שבדברי הרמ"א כלולים גם דברי הטור. ותמה על המשנ"ב, שכיון שכבר הקלו התוס' לעשות יתר' במקום שבו מתקצר לפחות מדי אלפים אמה, מדוע לא יהיה אפשר לעשות יתר' במקום שאינו רחוק אלפיים אמה מהקשת.

אלפים אלו הוא כדי שתוכל להיות הבלעת התחומין זה בזה [נשאם נמדוד אלפיים משתי קצוות הקשת אחד לכיוון השני, יפגשו שני התחומין זה בזה, ולכן נחשבים הם כעיר אחת והיתר הוא מכלל העיר]. ולפיכך בעיר העשויה כמין גאם היתה הבלעת תחומין גם אם היתר שבין ראשי העיר הוא יותר מדי אלפים, חאת משום שכשנינת לבתים שבקצוות הגאם אלפיים אמה מרובעות ממקומם כפי ריבועם

או כפי ריבוע העולם כזה כל שאין אורך פנים העיר יותר מארבעת אלפים אמה הרי יפגשו קרנות התחומין והיו מובלעים זה בזה, ואו הרי נחשבות הן כעיר אחת, ובאופן זה עושים לה יתר על פני כולה למרות שאורך היתר הוא

יותר מדי אלפים. ונמצא שבעיר העשויה כמין גאם מודדים מן היתר עד שיהיה אורך היתר כשיעור ארבעת אלפים אמה ואלכסונו. אולם כתב החזו"א, שבשעה"צ להלן (סי' ט) מוכח שאם יש ד' אלפים בקו האלכסוני שבין ראשי העיר אינו מצטרף, אף שעדיין יש הבלעת תחומין בין שני ראשי העיר. והחזו"א (א"ח סי' קי סי' טו) לא הכריע בדין זה באופן ברור.

[משנ"ב סי' קי ז]

דְּכַל הַקֶּשֶׁת וְחָלְלוּ רַק כְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּמִקְא²⁴.

24) ולענין אדם שהוציאוהו נכרים מעירו ונתנהו בעיר העשויה כקשת, בתוך חלל הקשת, האם נחשב הוא כנמצא בתוך העיר עצמה ויהיה מותר לו להלך את כל העיר ואת חלל הקשת, או שדינו כנתנהו בעיבור העיר [השנוי במחלוקת כמבואר בביה"ל לקמן סי' תה סי' ד"ה מוקפת], כתב החזו"א (א"ח סי' קט סי' טו) שהחלל שבין ראשי הקשת הרי הוא כמו העיר עצמה.

[משנ"ב סי' טו]

עַל-כֵּן אֵי אֶפְשֵׁר לְחַשֵּׁב הַחֶלֶל בְּכָלֵל עִיר²⁵.

25) ואופן מדידת התחום בעיר כזו, כתב היעב"ץ (בהגהותיו לעירובין נה, א) שמצד עיגול הקשת מבחוץ בודאי מרבעים אותה, והגדרו הוא מצד פנים הקשת, שאם היו ראשיה רחוקים זה מזה יותר מדי אלפים אמה, מודדים היכן הוא היתר' המתקצר מדי אלפים, וממנו עושים

הלכות שבת סימן שצח

מהלכות שבת והראש׳' (הטור): ה' ח'ל (א) (יט) בית-דינה שהוא יוצא מהעיר³⁸⁹, אם היה בינו ובין העיר שבועים אמה ושני שלישים³⁹⁰, שהוא צלע בית-סאתים המרבעות, או פחות מזה, הרי זה מצטרף לעיר ונחשב ממנה³⁹¹, וכשמוֹדֵדִין לה אלפים אמה לכל רוח, מוֹדֵדִין (כ) חוץ מבית-דינה זה: הגה ויש אומרים שאין מתחילין למדוד מיד מן הבית, אלא מותחין חוט על-פני רחב העיר נגד הבית ומרחיקין משם שבועים אמה ושירים ומתחילין³⁹², (כא) וכן בכל מקום שמוֹדֵדִין (טור), (כב) *וכן נראה לי להקל: ו' ט'היה בית קרוב לעיר בשבועים אמה ובית שני קרוב לבית הראשון בשבועים אמה³⁹³ ובית שלישי קרוב לשני בשבועים אמה וכן עד מהלך פמה ימים, הרי הכל (כג) בעיר אחת, וכשמוֹדֵדִין מוֹדֵדִין (כד) מחוץ לבית האחרון, והוא שיהיה בית-דינה זה (ד) *ארבע אמות על ארבע אמות או יותר. וכן בית-הכנסת שיש בו בית-דינה (כה) לתזנים, ובית עבודת-אלילים שיש בו בית-דינה (כו) לכהנייהם, (כז) *והאצרות שיש בהם בית-דינה, והגָּשֶׁר והגָּבֵר (כח) שיש בהם בית-דינה, (כט) ושלש מחיצות שאין עליהם תקרה ויש בהם ארבע אמות על ארבע אמות, והבית (ל) הפנוי בים, (לא) כושתי מחיצות שיש עליהם *תקרה (לב) ומצויקה, (ס) [ט] (לג) לומערה *שיש בנך על פיה ויש בה בית-דינה, כל אלו מצטרפין עמה

ח משנה שם וקפוש רש"י שם ובגמרא היה ט וביבם פסק כח מהלכות שבת מצדא דגמרא אהי לבי תשקא דרובאל שם כ"א י בריתא שם ג"ה כ פקדא שם ולא נקפושא ופסקי ומכ"ם כקורב כח לקלא ל שם בגמרא דרבי תנא וקפושא שם

באר היטב

(א) בית-דינה. אע"פ שאין דרין בה: (ז) ארבע. ואם אין בה רחב ד' אמות אע"פ שארקה פמה לא מקרי בית, עין סימן שמה: (ס) ומערה. הפרגין שעושין שומרי הגנות ושומרי העיר אין ואזן צריפים עשויין רק בשביל בן ולא לשמר שדות או פרות, לא כלום הוא, וזה פשוט

משנה ברורה

מראש זה לראש אחר אף שהוא יותר מארבע אלפים, אכל לא ליושביו בגג הקשת למעלה שימדדו מן היתר: (ט) אכל האחרונים חולקין עליו ונדעתם דמהני גם ליושבין בגג הקשת שימדדו מן היתר התחום-שבת. ודע, דלכלי עלמא מתרים בעלי הקשת לילף אלפים אמה במתיהם ולמעלה (ט) בכל ענין: ה' (יט) בית-דינה. אף-על-פי שאין דרין בה³⁹⁴: [אחרונים]: (כ) חוץ מבית-דינה זה. פרוש, שמותחין חוט על כל פני רחב העיר כנגד בית-דינה זו כדי שיהא התחום שנה בכל מקום, וכדאיתא לעיל בריש סעיף ד, ומשם ולהלן מוֹדֵדִין התחום: (כא) *וכן בכל מקום שמוֹדֵדִין. פרוש, כשאין שם בית-דינה בתוך שבועים אמה, נותנין גם-כן שבועים אמה ושירים לעיר³⁹⁴ ואחר-כך מוֹדֵדִין התחום. ולדעה ראשונה אין נותנין שבועים אמה ושירים לעיר אחת כלל, ומוֹדֵדִין האלפים מחומתה, ורק בשתי עירות סמוכות נותנין ביניהן קרפיות, כמבאר בסעיף ז: (כב) *וכן נראה לי להקל. עין בבאר הלכה מה שכתבנו בזה: ו' (כג) בעיר אחת. שפסקיה בספריו³⁹⁵: (כד) מחוץ לבית האחרון, אולי לטעמה בסעיף ה. ולרמ"א שם, נותנין בתחלה בסוף בית האחרון שבועים אמה ושירים ואחר-כך מוֹדֵדִין התחום. ולמעשה, העקר (י) בזה כדעת המחבר, כמו שכתבנו בבאר הלכה: (כה) לתזנים. דסתם בית-הכנסת (יג) לאו לדינה עביר³⁹⁶: (כו) לכהנייהם. דלענין העשרפות לעבור לא בעינן דקא דירת ישראל: (כז) והאצרות. לתבואה ולזין ולשמן, (יז) ולאו לדינה מקרי, הלכך בעינן שיהיה בהן בית-דינה לשומרים⁴⁰⁰. וכל הנך בית-דינה בעינן שיהיה בהן ארבע אמות על ארבע אמות [תוספות]: (כח) שיש בהם בית-דינה. לשומר הגָּשֶׁר [לטל מהם [כט] ובית-הקברות: (כט) ושלש מחיצות

שערי תשובה

[ס] ומערה. עכ"ט. וקח בגמל מרובה וברגין א"צ להיות ד' אמות על ד"א, קמ"ש בטקה ג' ג' וע"ש ברש"י דמשמע וברגין בית שהיא רק ללית לילה ולאדם אחד וצויה לדינה צנאי א"צ ד"א, ו"מ צרף שהיא צויה באמת לעוד שדות או פרות, וכן מוכח בסנה גמא דבית שאן בו ד"א, דאם איתא דמהני בסתם קשה, דהא בית אף בלא דור למתה להר בררגין: ולכן מי שרוצה לעשות צריפין בכל ע' אמה להרחיב התחום

באר הלכה

* וכן נראה לי להקל. שיטת זו היא דעת ר"מ מרטנבורג, והעיקרהו להלכה הרא"ש והמרדכי, וכן דעת הרשב"א בעבודת-הקדוש, דאפילו לעיר אחת נותנין קרפיה, ודעת המחבר היא דעת הרמב"ם, וכן מצאתי גם בסמ"ג וכן הסכים הרשב"א אחריו וכן דעת הנ"ע"ב. ולמעשה הנהוג להקל כדעת המקליו בנדיא אין למחות בידו, ובפטר שהרמ"א מקל בדבר, אולם מה שהעתיק הרמ"א את דעת הטור להקל בשנמצא בית בתוך השבועים אמה ושירים שנותרין לו משם עוד שבועים אמה, צריך עיון בדבר, דדעת הרמב"ם, והעתיקו הרשב"א אחריו שג"י שום חולק וכן סתם בעבודת-הקדוש, וכן פתח גם-כן הרשב"א, דאף לדעת הסוכרין דנותנין קרפיה לעיר אחת³⁹⁸, הוא רק בשאין שם בית בתוך השבועים אמה, אכל כשיש עבוד לעיר מחמת בית שנמצא שם, שוב אין נותנין קרפיה ומשלמין רק עד שבועים אמה ושירים מחומת העיר, ובנדיא יש לחש לזכריהם, כיון דלדעה הראשונה הלא כתיבה לה דאין נותנין כלל קרפיה לעיר אחרת³⁹⁶. ועין בבאר הגמ"א שמצד לעקר כדעה הראשונה, ובודאי יש לחש לזכריהם על-גל-פנים באפן זה: * ארבע אמות על ארבע אמות. עין בבגמרא אברהם שקמת דאם אין בה רחב ארבע אמות, אף-על-פי שארבה פמה לא מקרי בית. ולא העפתהו, ויה החיובים השינוי עליה⁴⁰¹ ודעתם דברך זה מילי בפלגתא המוכח בירושלמי דיה סימן רפו סעיף יג ובש"ד שם לענין מיתה, עין שם: * והאצרות. והוא הדיו אורות סוסים שיש בהן בית-דינה [גמרא]: * תקרה ומצויקה. הגמ"א פתח בלא גרסין זה למצויקה, כי בגמרא ליתא וכן בפוסקים, עין שם. ואני בעניי מצאתי זה הלשון בסמ"ג ובעבודת-הקדוש: * שיש בנך על פיה. בגמרא פריך: ותפוח לה משום בנך? ומשני, לא צריכא אלא להשלים, פרוש, הבנך והמערה מצטרפין לארבע אמות נרש"י. וכתבו התוספות: והוא שיהא רב הארבע-אמות מן הבנך, אי נמי, קמשמע לן שמתחילין למדוד מסוף המערה, ואיני שיש בבנך לבד ארבע אמות, עד כאן לשון התוספות והעתיקו מהגמרא אברהם. והרשב"א הוסיף עוד, דאפילו הבנך היה עומד חוץ למשבועים אמה ושירים והמערה בתוך השעור הזה, גם-כן מהני כאילו היה הבית ומערה דבר אחד. והנה, אף דבגמרא לא נזכר ענין השלמה

שער הציפון

(ט) נתיביהים ואבן-עזר ומאמר-מרדכי ובמחצית-השקל, וכן משמע מהגמ"א בסעיף ח, עין שם: (ט) היגו, בין שהיה בין ראשי הקשת וגם יתר מאלפים בין הקשת והנתיב, בין שלא היה ד' אלפים בין ראשי הקשת ולא היה יתר מאלפים בין הקשת והנתיב, וכמו שמוכח בעבודת-הקדוש: (י) היגו אפילו אם נקל שם כדעת הרמ"א דנותנין קרפיה לעיר אחת: (יא) רש"י: (יב) לבוש, וכן מוכח בגמרא, עין שם: (יז) גמרא: (טו) בית-יוסף: